

«КОНЦЕНЦІЯ МИРУ» У ЗОВНІШНІЙ ПОЛІТИЦІ ВАТИКАНУ

У статті розглянуто питання поширення миру на Землі, яке реалізується в зовнішній політиці Ватикану. Ватикан визначає просування миру у світі як ключовий аспект своєї зовнішньої політики. У статті розглядаються основні аспекти здійснення цієї політики.

Ключові слова: Ватикан, війна, мир, Іоанн Павло II, діалог, папська дипломатія.

В статье рассмотрен вопрос распространения мира на Земле, которое реализуется во внешней политике Ватикана. Ватикан определяет продвижения мира в мире как ключевой аспект своей внешней политики. В статье рассматриваются основные аспекты осуществления этой политики.

Ключевые слова: Ватикан, война, мир, Иоанн Павел II, диалог, папская дипломатия.

The question of the spreading peace on the Earth, which is being realized in the Vatican foreign policy, is examined in the article. Vatican determines world peace promotion as its key aspect of foreign policy. The main aspects of this policy implementation are discussed in the article.

Key words: Vatican, war, peace, John Paul the 2nd, dialog, the papal diplomacy.

Тема миру в доктрині Ватикану завжди посідала ключове місце, вона набувас великоого значення в документах Пап, починаючи від 60-х років минулого століття. Дві світові війни зі всіма їх руйнівними наслідками, локальні конфлікти, розпад колоніального світу, «холодна війна» зробили це питання особливо актуальним. Тому не дивно, що воно знайшло такий глибокий відгук в офіційних документах Католицької церкви.

Метою роботи є дослідження концепції миру, яка є важливим аспектом зовнішньої політики Ватикану. Виходячи з мети, поставлені такі завдання:

- дослідити історичні витоки формування концепції миру;
- визначити основні аспекти діяльності Святого Престолу;
- з'ясувати ставлення Ватикану до провідних міжнародних організацій.

Визначення позиції щодо війни і миру – найважливіша складова частина політичної доктрини будь-якої із християнських церков. Перші християнські громади проповідували абсолютний пацифізм. Але вже після 170 р., коли в Римській імперії для деяких категорій громадян була запроваджена обов'язкова служба в армії, перед християнами постало питання про ставлення до військової служби. Для християнина воно виникає як похідне від ставлення до державної влади. З одного боку, християнин не міг бути одночасно солдатом і християнином, з іншого боку, він був законослухняним громадянином і мав був захищати «справедливу справу» свого імператора від

«несправедливої агресії». На цьому ґрунті, як результат компромісу між двома позиціями, виникла концепція «справедливих» і «несправедливих» воєн.

Розгортання нових видів зброй масового знищення в умовах кризи розрядки міжнародної напруженості в другій половині 70-х – першій половині 80-х років поставило під сумнів не тільки концепцію «справедливих» і «несправедливих» воєн і будь-яку спробу виправдати гонку ядерного озброєння. У сучасних умовах боротьба за мир набула характеру боротьби за збереження життя на Землі. Перед папством постала проблема розробки нової концепції війни і миру.

Потреба у виробленні нової єдиної позиції була обумовлена ще й тим, що інші християнські церкви виявляли значно більшу активність у цій сфері. Частина з них уже перейшла на пацифістські позиції.

Іоанн Павло II опинився перед необхідністю пов'язати в єдине ціле євангельське «непротивлення злу насильством» та розділення Ватиканом концепції ядерного залякування, апокаліптичне бачення перспективи розвитку людства з його земними надіями на світ, і все це – зі стратегічними цілями і завданнями папства.

Виступи на захист світу – один із найважливіших напрямків діяльності Іоанна Павла II. Цій проблемі він присвятів ряд своїх енциклік, щорічні послання на День миру (1 січня), щорічні проповіді про світ, традиційні виступи перед дипломатичним корпусом. Проблемі війни і миру папа присвятів численні послання на адресу міжнародних організацій і свої

виступи на форумах ООН та ЮНЕСКО. Про необхідність боротьби за мир Іван Павло II говорив практично у всіх виступах під час своїх численних поїздок по земній кулі. Серед цих останніх найбільш виділяються за своїм емоційним напруженням і силово антивоєнного заклику проповіді в Освенцімі 1979 р., у Хіросімі 1981 р. та в Ковентрі 1982 р. Цій же меті служать і миротворчі папські ініціативи: від спроби посередництва в конфлікті між Чилі та Аргентиною, Аргентиною і Великобританією, послань на адресу керівників СРСР і США до суто релігійних заходів типу скумеснічного моління за мир в Ассізі 1986 р.

Існує два типи папських виступів і послань із проблем боротьби за мир і запобігання ядерної катастрофи. Найбільш поширені, звернені до багатомільйонних мас віруючих, які побоюються за майбутнє людей, принесли Іоанну Павлу II величезну популярність. Менш поширені папські послання і виступи суто політичного характеру, адресовані урядам, дипломатам, парламентаріям, військовим.

Суть цих звернень до мас полягає в тезі про дуже глибоку кризу в етичному плані нашої цивілізації і про світ як «етичну проблему». Тим самим джерело сучасних конфліктів і воєн переноситься Папою зі сфери класових і політичних відносин у сферу моралі та етики. Головний наголос у своїх виступах Іван Павло II перш за все робить на розкритті людського масштабу пережитої кризи. У зображені Папи, універсальний характер пережитої людством кризи виявляється, перш за все, в її моральному характері, бо все те, що ще вчора викликало у людства соціальний оптимізм, сьогодні втратило свій сенс, наука і науково-технічний прогрес все ще вражаютя уяву людини своїми успіхами, але вони вже не вселяють оптимізму, а лякають.

На відміну від своїх попередників, які концентрували свою увагу на проблемі війни (наприклад, на визначені характеру війн і змісту поняття «справедлива війна»), Іван Павло II ставить в основу своєї концепції поняття миру. Якщо відволіктися від численних емоційних визначень миру в Іоанна Павла II, то його змістом буде «християнська цивілізація любові» як «раціональний і моральний порядок, який спирається на Бога». В основі цієї цивілізації лежать принципи любові до ближнього, соціальної справедливості та свободи, що розуміється як комплекс політичних і соціально-економічних прав людини. Таким чином, папська концепція миру орієнтує не на боротьбу проти війни, а на боротьбу за новий соціальний порядок, що виключає війни.

Формою боротьби за мир Папа вважає діалог. Іван Павло II розрізняє «справжній» і «фальшивий» діалоги. Справжнім є багатоступінчастий, заснований на християнських цінностях діалог людських особистостей і культур. Виступаючи перед молодими членами італійської організації «Католицька дія» 8 травня 1982 р., Папа закликав своїх слухачів боротися за мир не стільки за допомогою мирних демонстрацій, скільки за встановлення миру в собі, у стосунках у сім'ї. Наступним етапом цього діалогу буде встановлення добрих відносин у рамках села, міста, регіону, країни, а потім і всього світу.

У свою чергу, свідома політика урядів має сприяти як досягненню цієї соціальної справедливості, так і розвитку діалогу. Діалог повинен йти знизу, охоплюючи багатомільйонні маси людей з усіх країн світу. Це – справжній діалог, який протиставляється Папою «фальшивому діалогу». У рамках пропонованого Папою християнського оновлення повинні виникнути демократичні структури, що забезпечують соціальний світ. Тільки після досягнення соціального миру в кожній із країн можна перейти до діалогу на міжнародному рівні.

Визначаючи свою позицію по відношенню до проблеми ядерного роззброєння, питання про застосування ядерної зброї, проблеми рівноваги сил і концепції ядерного залякування, проблеми гонки озброєння, Іоанн Павло II виступив за повне і беззастережне знищення ядерної зброї. Його збереження пов'язане з ризиком випадкового вибуху та термоядерної війни.

Ватикан привітав позитивні зрушенні в міжнародних відносинах і поліпшення клімату у світі в результаті успіху мирних ініціатив нового радянського керівництва. Папа високо оцінив радянсько-американські угоду про ліквідацію ядерних ракет середнього радіусу дії, укладену в Женеві в грудні 1987 р. Але клімат розрядки у відносинах між наддержавами розглядався Ватиканом перш за все як створення умов для прояву активності в побудові світу всіма країнами.

Особливої уваги в цьому контексті заслуговує дипломатична активність Св. Престолу, оскільки католицька церква є єдиною релігійною структурою, яка має свою дипломатичну службу. Крім цього, папська дипломатія нараховує багатовікову історію і в цілому може бути цінним джерелом для дослідників, критично налаштованих по відношенню до так званої «позачасової» (timelessnes) у підході до вивчення дипломатії та міжнародної політики.

Серед дослідників міжнародних відносин мало хто звертає увагу на важливість ролі папської дипломатії, яка часто розглядається як певний анахронізм.

Історія свідчить, що незважаючи на глибинні зміни політичного та інституціонального контексту, традиція правителів звертатися за допомогою і порадою до Риму, до священнослужителів та папських дипломатів, зберігається. Вплив церкви, інтегрованої в структури держави, залишається досить значним. До того ж церква в багатьох католицьких країнах була і до цих пір є важливим постачальником керівних урядових кадрів. Папський Рим, як і раніше, зберігає своє значення центру міжнародної дипломатичної активності.

Розглядаючи світ як дар Божий, Св. Престол робить основним напрямком своєї дипломатії захист, збереження та відновлення миру, а також запобігання конфліктів. Знаменита промова Бенедикта XV, що засуджувала Першу світову війну як «непотрібну бійню», стала свого роду точкою відліку в миротворчій політиці Св. Престолу. Із цього моменту всі наступні папи розглядають свій особистий внесок у миротворчі зусилля як пріоритет у зовнішній політиці. Війна «ламає життя невинних людей, навчає вбивати і калічить життя вбивць, вона залишає за

собою атмосферу ненависті й озлоблення, роблячи ще більш складним справедливе розв'язання конфліктів, які цю війну спровокували».

Папська дипломатія вкладає в концепцію миру своє цілком конкретне розуміння справедливості та загального блага, заснованого на дотриманні міжнародним співтовариством таких фундаментальних прав людини як право на життя, гідне існування, свободу совісті.

Застосування сили не скидається з рахунків, але розглядається як останнє засіб, який може бути застосоване лише в самих крайніх обставин. Лише двічі протягом цього сторіччя Св. Престол приєднувався до закликів міжнародної громадськості застосувати силу: один раз у Руанді, а другий – в Югославії, так як, на думку Св. Престолу, альтернативою застосування сили було масове винищенння мирного населення.

У цьому контексті багатовіковий досвід ватиканської дипломатії у сфері – посередництва, добрих послуг та арбітражу стає особливо цінним. Майбутнім папським дипломатам постійно нагадують, що здійснення миротворчості є пріоритетним завданням будь-якої дипломатичної місії, і в особливості дипломатичної місії Св. Престолу. Таке бачення цілком відповідає прагненню дипломатії Св. Престолу сприяти формуванню культури, що відповідає християнським заповідям. В останні десятиліття дипломатія Ватикану активно включилася у вирішення найбільш затяжних і кровопролитних конфліктів шляхом спонукання протиборчих сторін до діалогу і відновлення миру на основі взаємної поваги. Іван Павло II неодноразово закликав «ніколи не відмовлятися від діалогу і не покладатися на силу зброй».

На практиці Ватикан активно розвивав посередницьку дипломатію. Мова йшла про арабо-ізраїльському конфлікті, про становище в Північній Ірландії, Миротворчі зусилля були зроблені дипломатією Ватикану також на припинення війни в Лівані і запобігання збройного конфлікту між Чилі та Аргентиною через протоки Бігл.

Дипломатичні відносини представляються Папі «адекватним засобом задіяти моральні та етичні ресурси народів світу». Щоб відповісти досягненню цієї мети, дипломати, на його думку, повинні володіти такими рисами: відкритістю до проблем інших людей, толерантністю, розумінням і визнанням існуючих відмінностей між людьми, почуттям відповідальності при веденні діалогу, схильністю до мирних, ненасильницьких засобів вирішення конфліктних ситуацій, духом солідарності і пошуком точок дотику в кожній з протиборчих сторін, не з другорядних, а з головних питань, життєво важливих із точки зору подальшого існування і досягнення загального інтересу.

Особливе значення в політиці Св. Престолу має «превентивна дипломатія». Із метою запобігання збройних конфліктів, як вважає католицька церква, необхідно перш за все неухильно дотримуватися принципу справедливості. Забезпечення цього принципу

є обов'язком держав як у внутрішній, так і в зовнішній політиці.

Інструментом діалогу перш за все, за словами Івана Павла ІІ, є «постійне прагнення використовувати всі можливі формули переговорного процесу, посередництва, арбітражу, домогтися, щоб домовленість превалювала над розбіжностями і ненавистю». Залежно від поточного моменту, діалог може набувати найрізноманітніших конфігурацій.

Св. Престол заявляє про те, що принципи миру, справедливості, поваги прав людини і гідності людської особистості, зафіксовані в Статуті ООН, збігаються з принципами, що надихають діяльність церкви. І сьогодні Св. Престол вважає, що тільки універсальна міжнародна організація здатна вирішити проблеми сучасності: роззброєння, охорона навколошнього середовища, енергетична криза, проблеми розвитку, народонаселення, водопостачання, продовольства, охорони здоров'я, сім'ї, молоді і людей похилого віку, світового океану та космічного простору.

Подібні проблеми, на думку Св. Престолу, не можливо вирішити на двосторонньому рівні: необхідний глобальний підхід і політична воля всіх урядів, а також постійний діалог між усіма членами міжнародного співтовариства.

На думку Св. Престолу, ООН є унікальним міжнародним форумом, здатним забезпечити основу для діалогу і переговорів із вищезазначених проблем.

У той же час Іван Павло ІІ у своєму виступі на ГА ООН у жовтні 1995 р. підкреслив, що Св. Престол розглядає ООН не як прообраз світу уряду, а як центр із вироблення моральної політики, котра ставить собі завданням не тільки вирішення поточних проблем. ООН, на його думку, повинна перетворитися на такий усесвітній форум, де ведеться серйозна дискусія про систему цінностей, яка визначає шляхи вирішення всіх політичних, економічних і соціальних питань.

Заслуговують на увагу нові форми, які з'явилися в арсеналі ватиканської дипломатії. Це «експресивна дипломатія», у символічних образах і вчинках утілює ідеї і наміри Св. Престолу; «народна дипломатія», провідниками якої стають групи католиків-мирян, здатні мобілізувати широкі маси на вирішення тих чи інших міжнародних проблем; «навчання світу», що припускає дипломатичні зусилля і роз'яснювальну роботу, спрямовані на запобігання збройних конфліктів.

У зв'язку з цим Ватикан інтенсивно використовує новітні досягнення електронної ери. У цілому папська правова концепція виходить із необхідності створення такого світового співтовариства, визначальною характеристикою якого з'явиться взаємозалежність і співробітництво, а не баланс сил між різними блоками суверенних держав. Такі риси ватиканської дипломатії як гнучкість у підході до складних проблем, вміння дипломатів проявляти толерантність і долати міркування кон'юнктурного плану, дають привід для світської дипломатії більш глибоко усвідомити сутність дипломатичної діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ватикан / [гл. ред. С. Н. Дмитриев]. – М. : Вече, 2001. – 238 с.
2. Зонова Т. В. Дипломатия Ватикана в контексте эволюции европейской политической системы / Т. В. Зонова. – Москва. – 2000. – 356 с.
3. Ковалевский Н. А. Ватикан на мировой арене / Н. А. Ковалевский // Общественно-политический журнал. Современная Европа. – № 2. – 2001.
4. Ковалевский Н. А. Ватикан и мировая политика. Организация внешнеполитической деятельности католического клерикализма / Н. А. Ковалевский. – Москва. – 1964. – 428 с.
5. Ковалевский Н. А. Католицизм и дипломатия / Н. А. Ковалевский. – Москва. – 1969. – 243 с.
6. Козлов В. Дипломатія Ватикану та його роль у міжнародному житті / В. Козлов // Актуальні проблеми міжнародних відносин. – К., 2001. – Вип. 29, ч. 1. – С. 143–146.